

Іваньо С.М.

Національний університет «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОДІЛЬСЬКОГО ТУРИСТИЧНО-КРАЄЗНАВЧОГО ТОВАРИСТВА У ГАЛИЧИНІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1925–1939)

У статті висвітлено основні етапи діяльності Подільського туристично-краєзнавчого товариства, з'ясовано його роль у сфері збереження пам'яток історії та культури. Подільське туристично-краєзнавче товариство засноване у 1925 р. Розвиток і популяризація краєзнавства були важливими складовими частинами внутрішньої політики Польщі, позаяк краєзнавчі рухи сприяли колонізації «східних кресів» через політично заангажоване обґрунтування пам'яток історії та культури регіону. Товариство здійснювало свою діяльність переважно за рахунок дотацій і субсидій від держави, членських внесків, також отримувало прибутки від публікування видань і надання послуг оренди нерухомості.

Діяльність Товариства (1925–1939 рр.) поділяють на 5 етапів. Кожний етап вирізняється зміною векторів діяльності відповідно до запитів суспільства. Якщо на перших етапах діяльність Товариства полягала у збереженні, охороні та популяризації історико-культурної спадщини, то станом на 1935–1939 рр. Товариство суттєво розширило свої функції: організовувалися сплави на звичайних і моторних човнах по Дністру, розпочато розвиток водного та гірськолижного туризму. Так, Товариство орендувало низку пристаней для яхт і каное (у Тернополі та Теребовлі), а також створило гірськолижну секцію, у рамках діяльності якої було організовано лижні курси та гірськолижні екскурсії.

Загалом кожний етап діяльності характеризується виконанням таких завдань, як: опікування культурною спадщиною; збір і популяризація краєзнавчих матеріалів; створення місцевих краєзнавчих музеїв; виголошення доповідей, читання лекцій, організація конференцій; створення власного друкованого видання; пропаганда ідей розвитку краєзнавства, туризму та збереження пам'яток історії та культури і їх популяризація через пресу.

Засади діяльності Товариства, відповідаючи основним принципам політики Польської держави, мали відверто антиукраїнський характер, однак, незважаючи на винятково пропольську налаштованість, ПТКТ відіграло суттєву роль у дослідженнях історико-культурної спадщини Тернопільської області та її популяризації.

Ключові слова: збереження історико-культурної спадщини, музейна справа, пам'яткоохоронна діяльність, туризм, краєзнавчі рухи, міжвоєнна Галичина.

Постановка проблеми. Розвиток краєзнавства на польських землях, розділених трьома імперіями, розпочався ще у кінці ХІХ – на початку ХХ ст. та мав на меті сприяння об'єднанню національно свідомих польських кіл. Під час Першої світової війни краєзнавчі рухи фактично припинили своє зростання, однак після відновлення польської держави ситуація кардинально змінилася: процеси розвитку краєзнавства стають поштовхом для активізації досліджень і пропаганди історико-культурної спадщини польських земель. Краєзнавство на західноукраїнських землях виконувало важливу для поляків суспільно-політичну роль, зокрема сприяло колонізації «східних кресів» через політично заангажоване обґрунтування історико-культурної спадщини регіону. Це дозволяло полякам презентувати

історико-культурну спадщину українського народу як виключно свою. Пересмикуючи факти української історії та зміщуючи акценти на свою користь, Польща називала старожитності західноукраїнських земель пам'ятками власної національної історії та сприяла утвердженню такої позиції через краєзнавчий рух.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед досліджень, присвячених цьому питанню, є праці польських дослідників Т. Кунзека [22; 23], Ю. Капроля [20] і М. Орловича [26]. Серед українських слід виділити роботи О. Гаврилюка [1], О. Петровського [15], Н. Заставецької [12; 13], В. Парація [14]. Джерельною базою для вивчення досліджуваного питання є документи Державного архіву Тернопільської області, публікації у польській пресі та різноманітні видання, що видава-

лися за сприяння Подільського туристично-краєзнавчого товариства.

Постановка завдання. Основною метою дослідження є аналіз діяльності Подільського туристично-краєзнавчого товариства, визначення його ролі у сфері збереження пам'яток історії та культури на цій території у міжвоєнний період. Основними завданнями є з'ясування основних етапів і тенденцій розвитку краєзнавства на території Східної Галичини, обґрунтування засад збереження історико-культурної спадщини українського народу в контексті польського краєзнавчого руху та визначення їхньої ролі в охороні пам'яток культури у цьому регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Польське краєзнавче товариство (далі – ПКТ), засноване у Варшаві у жовтні 1906 р., стало найбільшим осередком краєзнавства Другої Речі Посполитої у міжвоєнний період. Із початку 1920-х рр. роль ПКТ помітно зросла – краєзнавчий рух поширився на об'єднані території Польщі, у тому числі й на незаконно окуповану Західну Україну. ПКТ відіграло суттєву роль у краєзнавчих дослідженнях у Галичині та на території всієї Польщі загалом, будучи координатором загальнопольського краєзнавства. Це товариство суттєво впливало на стан збереження історико-культурної спадщини Західної України та визначало напрями пам'ятоохоронної роботи. Проблематика дослідження та збереження пам'яток Східної Галичини накладала серйозну відповідальність на діяльність ПКТ, адже це було підґрунтям для виховання пропольсько налаштованих молодих осіб. ПКТ отримувало підтримку Міністерства віросповідань і громадської освіти: на виділені міністерством кошти мережа молодіжних організацій краєзнавчого спрямування була розширена [13, с. 74–78].

Філіал Польського товариства краєзнавчого був відсутній у Тернопільському воєводстві, проте сподвижником ПКТ виступало Воєводське товариство туристично-краєзнавче, яке згодом було перейменовано на Подільське туристично-краєзнавче товариство (далі – ПТКТ). Референт із питань туризму Тернопільського воєводського уряду Т. Кунзек був ініціатором створення товариства у жовтні 1925 р., а згодом став його керівником [2, арк. 1; 24]. До складу першої Президії входили: Томаш Кунзек на посаді голови, полковник Гігіель, головний комісар Колодзей, проф. Юзеф Шварц, який виконував обов'язки заступників голови, секретарем став Генрік Шленський, скарбником – Ян Курзея [23, с. 6–7; 26, с. 575].

До завдань діяльності Товариства належали: опікування культурною спадщиною; збір і популяризація краєзнавчих матеріалів; створення місцевих краєзнавчих музеїв; виголошення доповідей, читання лекцій, організація конференцій; створення власного друкованого видання; пропаганда ідей розвитку краєзнавства, туризму та збереження пам'яток історії та культури і їх популяризація через пресу [7, 37 арк.]. Незважаючи на виключно пропольську налаштованість, товариство відіграло суттєву роль у дослідженнях історико-культурної спадщини Тернопільської області та її популяризації.

Центральне відділення товариства розташовувалося у Тернополі у будівлі воєводської влади. Діяльність ПТКТ охоплювала більшість повітових центрів воєводства (Борщів, Заліщики, Золочів, Тереховлю, Перемишляни, Бучач, Чортків, Підгайці, Бережани, Зборів, Копиченці, Радеків, Збараж, Скалат, Броди, Кам'янку) [25, с. 4]. Засновники ПТКТ вбачали основну функцію у пропагуванні подільської землі як терену туристичного та краєзнавчого. Подільська земля сприймалася як «вдячний терен» для діяльності Товариства [4, с. 86].

Основні напрями діяльності, які залишалися актуальними до завершення діяльності ПТКТ, було визначено у першому статуті від 22 квітня 1925 р. 26 жовтня цього ж року Товариство було внесено до реєстру громадських товариств, що було рівнозначним наданню офіційного статусу. Перші загальні збори Товариства відбулися 25 червня 1927 р. після півтора років діяльності [23, с. 7]. Станом на 1927 рік у повітових містах було засновано 16 філій, встановлено контакти зі спорідненими товариствами, випущено численні листівки, розпочато створення бібліотеки та фотографічних закладів. З метою популяризації діяльності Товариства було організовано декілька десятків лекцій у Тернополі та повітових містах, розпочато роботу над створенням путівника по Тернопільському воєводству. Товариство провадило культурно-просвітницьку діяльність, зокрема організувало поїздки до найпривабливіших околиць регіону [25, с. 4]. Із 26 квітня по 3 липня 1927 р. була відкрита «Виставка ландшафтів і пам'ятників Тернопільського воєводства», що складалася з понад 400 фотографій і поєднувалася з виставкою декількох десятків килимів [23, с. 10].

Активна діяльність Товариства була високо оцінена воєводською владою. Рескриптом від 12 травня 1927 р. міністр внутрішніх справ зобов'язав представників державної

адміністрації у співпраці з керівниками органів місцевого самоврядування та громадськістю створити спеціалізовані локальні товариства опіки над пам'ятками минулого. Такі організації мали насамперед займатися збиранням коштів на консервацію цінних, але позбавлених фінансової підтримки від держави пам'яток. До обов'язків товариства входило інформування урядових установ про стан об'єктів культурної спадщини та проведення заходів щодо їх збереження [11, арк. 1–2]. На теренах Тернопільського воєводства у 1928 р. функції спеціального товариства з охорони пам'яток із незначними уточненнями [10, арк. 21–22; 11, арк. 25] передано ПТКТ [6, арк. 2], однак в інших воєводствах локальні товариства функціонували як окремі утворення. Тоді ПТКТ розширює свої секції та щоразу активніше здійснює просвітницьку діяльність, спрямовану на різні верстви населення. Професор Стефан Джузва організовує поїздки по визначних краєзнавчих місцях Поділля [20].

31 березня 1928 р. відбулися Другі загальні збори Товариства, на яких було підбито підсумки діяльності за попередні роки. Видано «Путівник по Тернопільському воєводству» накладом 5 156 примірників завдяки субсидії Міністерства громадських робіт [26, с. 7–12]. Путівник містив перший досвід товариства у галузі організації туризму, а також у проведенні охорони, обліку та реєстрації пам'яток [28]. У путівнику подані думки та рекомендації авторів щодо найцікавіших і найбільш значимих місць для відвідування у воєводстві [9, арк. 1; 11, арк. 18].

Другі загальні збори Товариства та видання путівника завершують перший етап діяльності Товариства (1925–1928 рр.) – організаційний, протягом якого керівництво й учасники товариства здійснювали пошук форм і методів роботи. Протягом першого етапу діяльності було створено 16 повітових відділень, зокрема у Борщові, Заліщиках, Золочеві, Тереховлі, Перемишлянах, Бучачі, Чорткові, Підгайцях, Бережанах, Зборові, Копиченцях, Радехові, Збаражі, Скалаті, Бродах, Кам'янці. Кількість членів у Тернопільському осередку становила 182 людини, а у філіях – понад 300 осіб [2, арк. 1–1 зв.; 6, арк. 6].

Другий етап (1928–1930 рр.) тривав до наступних Загальних зборів. Протягом цього часу відбулася низка реорганізаційних змін, зокрема створено та реорганізовано відділення: пропаганди та преси, під керівництвом Тадеуша Войтовича; виставкове, під керівництвом Отто Кохмана; лекційне, під керівництвом Яна Рога; екскурсійне, під

керівництвом Стефана Юзви; охорони пам'яток, під керівництвом Владислава Кухарського. Цим відділенням надано широку автономію, що сприяло активній реалізації поставлених завдань. Місцеві осередки Товариства теж були реорганізовані (тоді у Товаристві було 16 осередків та один місцевий гурток у Кривче). Кількість членів у Тернопільському осередку становила 206 осіб, у його відділеннях – 470 [16, с. 8] На середину 1930-х рр. ПТКТ складалося із 22 філій із загальною кількістю представників у понад 1 600 осіб [22, с. 13–15].

Пропаганда туризму у воєводстві поширювалася шляхом публікацій статей у провідних періодичних виданнях Варшави, Кракова та Львова. Низку статей опубліковано у краківському «Кур'єрі» («Kurier krakowski»), у львівських щоденниках, у «Польському голосі» («Głos polski»), у варшавських газетах, а також у виданнях «Земля» («Zemia») й «Орли Лют» («Orli Lot»). Товариство видало серію з 10 типів листівок накладом 30 000 із метою популяризації [23, с. 16]. У 1929 р. Товариство продовжило видавничу діяльність: була видана брошура Т. Кунзека «Наше Поділля» (тиражем 3 000 примірників), альбом «Замки Поділля» (1 000 примірників), проспект «Огляньте Поділля» (польською, французькою та німецькою мовами). У рамках популяризації Поділля здійснювалися акції з розповсюдження серед різних верств населення світлин із привабливих туристичних місць [16, с. 6].

У цей період активну роботу проводили повітові та місцеві відділення ПТКТ. На території Заліщицького повіту станом на 1929 р. зафіксовано більш ніж десяток стоянок палеолітичної та неолітичної епох. Для інвентаризації низки нових стоянок подав матеріали до Товариства варшавський археолог З. Савіцький [14, с. 173–175]. Також був організований (на базі зібраних предметів старовини) краєзнавчий музей. Відділення у Золочеві розпочало кампанію з догляду за історичними пам'ятками, зокрема за замком короля Яна Собеського; відділення у Тереховлі (під керівництвом Міхала Гаргаша) та Чорткові (під керівництвом доктора Кжися) організовували поїздки, навчальні читання, здійснювали консервацію історичних будівель; відділення у Перемишлянах під керівництвом Едварда Шутта провело інвентаризацію пам'яток повіту; у Бучачі під керівництвом Войцеха Вальцера було придбано 3 човни, організовувалися численні сплави по Дністру. Найбільш активно у 1928–1929 рр. діяло відділення у Борщовичах, головною заслугою

якого було відкриття печер у Кривичах та оновлення замку [12, с. 97–100].

У 1928–1930 рр. Товариство силами активістів місцевого клубу у Кривичах, під керівництвом Лазара Мельцера, завдяки підтримці старости Людвіка Шрайбера (президента Борщівської філії) розкопало та зробило гіпсові печери доступними для відвідування. Про популярність печер свідчить той факт, що у 1929 р. їх відвідало понад 2 000 людей. Прибуток від діяльності, пов'язаної з відкриттям печер на межі 1929–1930 рр., становив 12 000 злотих. Догляд за об'єктами Товариства у Кривичі було доручено місцевому гуртку [23, с. 15].

Фінансування діяльності Товариства у цей період здійснювалося за рахунок доходів від нерухомості, видавництв, субсидій і членських внесків. Останні виявилися настільки малими, що практично не мали значення на балансі Товариства. Суми субсидій від Міністерства громадських робіт і Воєводського управління були значно більшими. Тільки за відкриття печер у Кривичах було отримано 6 000 зл., 1 000 зл. виділено на реконструкцію приміщення у Кривичах, 5 000 зл. – на будівництво туристичного дому в Заліщиках, 1 000 зл. – на наукові дослідження печер у Кривичах, 1 000 зл. – на будівництво притулку в Медоборах. Субсидії також надавали повітові органи влади [16, с. 8].

Початком третього періоду діяльності ПТКТ можна вважати 15 березня 1930 р., коли відбулися Загальні збори Товариства, де були окреслені подальші дії його роботи [16, с. 4].

У звітному періоді (до 30 квітня 1931 р.) проводилася інтенсивна акція щодо підвищення інтересу громадськості до діяльності Товариства та Поділля загалом. Завдяки співпраці з редакціями таких журналів і газет, як «Głos Polski» у Тернополі, «Podole» у Чорткові, «Ziemia» у Варшаві, «Orli Lot» у Кракові, «Auto i Turysta» у Варшаві, «Ziemia Wołyńska» у Луцьку ця акція увінчалася успіхом. З огляду на популяризаторську діяльність учасників товариства кількість членів у цей період досягла показника у 1 038 осіб.

Доходи Товариства у 1930–1931 рр. переважно були від нерухомості, видавництв, субвенцій і членських внесків. Найбільшими сумами були дотації Міністерства громадських робіт: 3 000 зл. виділено на подальше вивчення печер у Кривичі; 3 000 зл. – на будівництво екскурсійного будинку в Заліщиках; 1 300 зл. – на популяризаторську діяльність (пов'язану з Тернопільською виставкою, будівництвом кіоску та друком видань, що популяризували Поділля). Менші за розмірами

субсидії ПТКТ отримало від Тернопільського магістрату і повітових відділів для друку путівників. Упродовж 1928–1932 рр. органами місцевого самоврядування окремих повітів Тернопільського воєводства на потреби товариства було передано близько 1 330 зл. [15, с. 114–115].

Новий період діяльності (четвертий) Товариства починається з кінця квітня 1931 р. і триває до кінця квітня 1934 р. Цей період припадає на економічну кризу у Польщі, наслідком якої став спад зацікавлення туризмом і негативна динаміка розвитку ПТКТ. З огляду на труднощі на Загальних зборах Товариства, що відбулися 30 квітня 1931 р., було ухвалено пакет «реанімаційних реформ», завданням яких було недопущення втрати позицій у регіоні [12, с. 100–102].

У 1932 р. при ПТКТ було створено краєзнавчу молодіжну секцію. Її завданням було стимулювання шкільної молоді до організації гуртків у школах. Першим керівником організації став директор гімназії Д. Питель, котрий і взяв на себе зобов'язання сприяти утворенню подібних осередків при всіх середніх школах регіону. Завдяки діяльності секції у середині 1930-х рр. було засновано музей ПТКТ у Теребовлі [13, с. 76]. Секція активно розвивалася, зокрема, у 1936 р. вона почала видавати щомісячник «Znicz Podola» («Вічний вогонь Поділля»), який редагували у Чорткові В. Ціхоцький і Й. Опацький [17].

Упродовж 1931–1934 рр. проводилися роботи з дослідження печер у Кривичах. Результатом експедиційних робіт стало збільшення кількості доступних коридорів у печерах. Товариство продовжувало розширювати туристичний будинок у Заліщиках; зміцнено руїни замку у Теребовлі, а у вежі засновано музей, у якому експонувалися матеріали, отримані під час розкопок, проведених на території замку; розпочато консервацію руїн монастиря у Підгоржанах, започатковано акцію з утримання руїн Чортківського замку [31, с. 9–14]. У структурі Подільського туристично-краєзнавчого товариства було створено окрему краєзнавчу секцію, співробітники якої займалися просвітницькою роботою серед населення, висвітлюючи історію та культуру краю. Така краєзнавчо-освітня справа втілювалася переважно через цикл інформаційних лекцій. Особливу увагу звертали на популяризацію краєзнавчих знань серед військових і молоді [29, с. 17].

Цей період діяльності завершився з'їздом голів, делегатів філій і гуртків ПТКТ, скликаним на підставі резолюції Загальних зборів від 30 травня 1934 р., що відбулися 7 жовтня 1934 р.

у Тернополі. Його завданням було підсумувати десятирічну діяльність Товариства, обговорювалися проблеми поточної діяльності, а також діяльність Товариства у майбутньому [32, с. 218]. Після бурхливих дискусій було вирішено, що необхідно зосередити основну діяльність у Центральному департаменті, підпорядкувавши Філії єдиному керівництву, особливо у плані фінансів, що, однак, було певним обмеженням свободи дій. На такій позиції стояла значна частина членів повітових відділень Товариства [27, с. 8].

Після з'їзду настав ще один період у діяльності Товариства. Він почався з 1 січня 1935 р. Були встановлені правила функціонування відділень і їхньої співпраці із Центральним правлінням. Ця дисциплінована співпраця, постійне інформування відділень про потреби та фінансові можливості філій дозволили правильно виставити пріоритети, особливо у галузі фінансування спільної діяльності й інвестицій. У Центральному департаменті було створено дві нові секції: філательську, переважно для соціальних цілей, і туристичну для пропаганди туризму. Остання була створена як орган Ліги сприяння туризму (за згодою Міністерства зв'язку) замість окремої спілки пропаганди туризму. Секція туризму була створена з метою пропаганди туризму на Поділлі – це мало би сприяти економічному зростанні регіону. З пропагандистською метою Товариство видавало екскурсійні брошури («Земля Подільська» Томаша Кунзека) [22, с. 43–48] і путівник «Збараж у минулому і сьогодні» Генріка Шльонського, який став певним чином монографією району [18].

Велику увагу Товариство приділяло видавничій справі [5, арк. 2–4]. Нові путівники були набрані накладом 1 500 примірників: «Путівник по Бережанах та околицях» Станіслава Вішневського та «Путівник по Скалаті та повіту» Юзефа Опацького [6, арк. 3–3 зв.]. Додатково у комерційних цілях видано 18 000 листівок для Чорткова, Святої Трійці та Золочева. На жаль, із 1938 р. видавнича діяльність через брак фінансування та зацікавленості зі сторони суспільства почала занепадати [7, арк. 28]. Припинило свою діяльність видавництво «Znicz Podola». Також у цей період Товариство прагнуло проводити роботу з охорони краєзнавчих та історичних пам'яток, розвивати туристичну базу регіону шляхом постійного оновлення замків у Чорткові, Верхньому Кривчє та Кудринцях [12, с. 101].

У Товаристві було створено гірськолижну секцію, яка входила до Польської лижної асоці-

ації. Були організовані лижні курси та гірськолижні екскурсії. Кількість членів у 1938 р. досягла 56 осіб. 15 грудня 1937 р. при Центральному правлінні у Тернополі була створена Воєводська літня комісія повітів і гмін Тернопільського воєводства [26, с. 588] як автономна секція ПТКТ. Комісія вважала надзвичайно важливим для пропаганди регіону збільшення кількості інформаційних публікацій: брошура про літні канікули «Сонячне Поділля» вийшла тиражем 20 000 примірників, активно рекламували проспект «Країна сонця та виноградників» з описом переваг Поділля [30, с. 16].

У 1938 р. Фінансове становище Товариства покращилося. Дохід від членських внесків зріс завдяки збільшенню кількості членів на 30%. Товариство також отримувало субсидії на виконання певних завдань. Так, Міністерство зв'язку виділило для ПТКТ 2 000 злотих, Міністерство релігійних конфесій і народної освіти – 100 злотих, від фінансових установ – 700 злотих; субсидію в розмірі 1 600 злотих було отримано від окружних департаментів Тернопільської губернії.

У наступний (останній) період діяльності Товариства, тобто до 30 квітня 1939 р., було створено два нові Відділення у Білчі-Золотім і Гусятині. Загалом рік закінчився оптимістичним збільшенням кількості членів (до 1 609 осіб, у тому числі 595 у Тернополі та 1 014 у воєводстві) й обслуговуванням туристичних заходів.

Висновки. ПТКТ відіграло роль однієї із провідних інституцій у справі збереження пам'яток історії та культури Тернопільського воєводства. Воно стало фаховою й авторитетною ланкою загальнопольського краєзнавчого і пам'яткоохоронного рухів. Співпрацюючи з державними установами та громадськістю, ПТКТ налагодило мережу відділень, які займалися збереженням пам'яток безпосередньо у тій місцевості, де здійснювали діяльність. На території Поділля пам'яткоохоронна діяльність осередків ПТКТ зосереджувалася у визначених напрямках, таких як: пошук і збір пам'яток (археологічних, етнографічних, археографічних, та ін.), їх вивчення, систематизація, опис; безпосередньо охорона предметів старовини, зокрема передання їх у краєзнавчі музеї; проведення реєстрації й обліку нерухомих пам'яток; фінансування консерваційних і реставраційних робіт; популяризація історії та старожитностей; пропаганда потреби збереження історико-культурної спадщини у контексті туристичної та краєзнавчої роботи. За час своєї діяльності ПТКТ досягло помітних висот:

опубліковано низку видань, зокрема: «Путівник по Тернопільському воєводстві», «Монографію Золочівського повіту», «Історія міста Золочева», «Путівник по Заліщиках і південно-східній частині воєводства», «Словник географічних назв», «Наше Поділля», альбом «Замки Поділля», проспект «Огляньте Поділля» (польською, французькою та німецькою мовами). Окрім монографій і брошур, учасники Товариства публікували статті у провідних періодичних виданнях Варшави, Кракова та Львова («Kurier krakowski», «Głos polski», «Zemia», «Orli Lot»).

Товариство здійснило низку реставраційних робіт зі збереження історико-культурної спадщини: у 1929 р. члени Заліщицької філії впорядкували низку придорожніх хрестів, зруйнованих під час війни, провели інвентаризацію пам'яток, що містилися на території сусіднього Борщівського повіту. На території Заліщицького повіту станом на 1929 р. зафіксовано більш ніж десятків стоянок палеолітичної та неолітичної епох. Відділення у Золочеві здійснювало кампанію з догляду за історичними пам'ятками, зокрема за замком короля Яна Собеського; відділення у Теребовлі (під керівництвом Міхала Гаргаша) та Чорткові (під керівництвом доктора Кжися) організували поїздки, навчальні читання, здійснювали консервацію історичних будівель; відділення у Перемишлянах під керівництвом Едварда Шутта провело інвентаризацію пам'яток повіту; у Бучачі під керівництвом

Войцеха Вальцера було придбано 3 човни, організувалися численні сплави по Дністру; у Підгайцях (під керівництвом старости Станіслава Ольшевського) та Бережанах (на чолі з бургомістром Станіславом Ольшевським) було придбано фотоапарат для документування стану пам'яток, організувалися численні поїздки; у Зборові (під керівництвом Мануеля Мокрицького) та Копичинцях (під керівництвом уповноваженого міського уряду Юзефа Келлера) організувалися екскурсії, розпочато збір експонатів для краєзнавчого музею.

Товариство налагоджувало ефективну співпрацю з іншими туристичними та краєзнавчими організаціями, зокрема з Польським Товариством Татранським і Польським Товариством краєзнавчим. ПТКТ брало участь у створенні Спілки Польських туристичних товариств (СПТТ). Організаційний з'їзд делегатів СПТТ відбувся 5 лютого 1928 р. у Варшаві. Серед восьми товариств-засновників СПТТ на п'ятій позиції було ПТКТ.

Загалом ПТКТ досягло помітних успіхів у сфері збереження старовини на Поділлі, однак засади діяльності товариства, відповідаючи основним принципам політики Польської держави, мали відверто антиукраїнський характер. Відділення ПТКТ намагалися стерти етнічні особливості українського народу шляхом позбавлення корінного населення зв'язку з історичним минулим.

Список літератури:

1. Гаврилюк О. Збереження української культурної спадщини у міжвоєнній Польщі: джерельна база. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2017. № 48. С. 245–249.
2. Державний архів Тернопільської області (далі ДАТО). Ф. 36 (Відділ Подільського краєзнавчого товариства в м. Тернополі). Оп. 1. Спр. 1. 1 арк.
3. ДАТО. Ф. 36 (Відділ Подільського краєзнавчого товариства в м. Тернополі). Оп. 1. Спр. 2. 6 арк.
4. ДАТО. Ф. 36 (Відділ Подільського краєзнавчого товариства в м. Тернополі). Оп. 1. Спр. 3. 5 арк.
5. ДАТО. Ф. 36 (Відділ Подільського краєзнавчого товариства в м. Тернополі). Оп. 1. Спр. 6. 8 арк.
6. ДАТО. Ф. 36 (Відділ Подільського краєзнавчого товариства в м. Тернополі). Оп. 1. Спр. 8. 6 арк.
7. ДАТО. Ф. 231 (Тернопільське воєводське управління). Оп. 2. Спр. 8584. 37 арк.
8. ДАТО. Ф. 231 (Тернопільське воєводське управління). Оп. 4. Спр. 492. 4 арк.
9. ДАТО. Ф. 231 (Тернопільське воєводське управління). Оп. 4. Спр. 564. 3 арк.
10. ДАТО. Ф. 231 (Тернопільське воєводське управління). Оп. 4. Спр. 681. 32 арк.
11. ДАТО. Ф. 231 (Тернопільське воєводське управління). Оп. 5. Спр. 1091. 32 арк.
12. Заставецька Н. Збереження пам'яток історії та культури в Західній Україні (1920–1939 рр.): дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01. ЛНУ ім. І. Франка, 2010. 288 с.
13. Заставецька Н. Охорона пам'яток як засіб формування пропольської свідомості у молоді Західної України (1920–1930-ті рр.). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія*. 2009. № 15. С. 74–78.
14. Парацій В. Подільське туристично-краєзнавче товариство (1925–1939 рр.): аспекти краєзнавчої та пам'яткоохоронної діяльності. *Історичні пам'ятки Галичини* : Матеріали третьої наукової краєзнавчої конференції 19 листопада 2004 р. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2005. С. 171–179.

15. Петровський О. Взаємодія органів влади та громадських організацій на території Східної Галичини з питань охорони пам'яток історії та культури (1921–1939). Сторінки історії. *Збірник наукових праць Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2006. № 23. С. 114–115.
16. Akta Podolskie Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawcze. Sprawozdanie Wydziału Wojewódzkiego Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawczego z działalności za czas od dnia 31 marca 1928 do 1 marca 1930 w materiałach Ośrodka Dokumentacji Historii Turystyki Górskiej sygn. 4.01.12. 10 s.
17. Turysta w Polsce. Rok II. № 1–2. Styczeń – luty. 1936.
18. Ślaski H. Zbaraż w przeszłości i teraźniejszości. Oddział Zbarski PTTK. Tarnopol. 1934. 68 s.
19. Imponujący dorobek Podolskiego Tow. Tur.-Kraj. Wiadomości turystyczne. 1939. 20 czerwca.
20. Kaprol J. Podolskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze. Zapis dziejów. URL: http://khit.pttk.pl/index.php?co=tx_podole_0 (дата звернення: 22.09.2021).
21. Kowalski W. Kolekcjonerstwo krajoznawcze w PTTK. URL: http://khit.pttk.pl/teksty/kolekcjonerstwo_krajoznawcze_w_kowalski.pdf (дата звернення: 22.09.2021).
22. Kunzek T. Ziemia podolska. Opis krajoznawczo-turystyczny województwa Tarnopolskiego. Nakładem Sekcji Popierania Turystyki Podolskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego W Tarnopolu. Tarnopol. 1935. 23 s. URL: <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/20491/edition/18843/content> (дата звернення: 22.09.2021).
23. Kunzek T. Dziesięciolecie istnienia i działalności Podolskiego Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawczego 1925–1935. Nakładem Podolskiego Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawczego w Tarnopolu, Tarnopol. 1935. 48 s. URL: <https://polona.pl/item/dziesieciolecie-istnienia-i-dzialalnosci-podolskiego-towarzystwa,OTY0NzIzNzY/6/#info:metadata> (дата звернення: 22.09.2021).
24. List Wojwody Srokowskiego. *Głos Polski*. 1930. 16 listopada.
25. Organizacja T-wa Krajoznawczego w Tarnopolu. *Głos Polski*. 1925. 19 lipca. 5 s.
26. Orłowicz M. Moje wspomnienia turystyczne. Wrocław – Warszawa – Kraków. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich. 1970. 694 s.
27. Osman S. Krzemieniec na kartach historii Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. URL: https://khit.pttk.pl/teksty/krzemieniec_na_kartach.pdf (дата звернення: 22.09.2021).
28. Przewodnik po Województwie Tarnopolskiem z mapą. Nakładem Wojewódzkiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w Tarnopolu. Tarnopol. 1928. 140 s. URL: <https://sbc.org.pl/dlibra/publication/226899/edition/214475/content> (дата звернення: 22.09.2021).
29. Sprawozdanie wydziału Podolskiego Towarzystwa Turystyczno- krajoznawczego z działalności za czas od dnia 1 maja 1930 do dnia 30 kwietnia 1931 roku, Tarnopol, 1931, 32 s.
30. Sprawozdanie Wydziału Centralnego Podolskiego Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawczego z działalności za czas od 1 października 1937 do 30 kwietnia 1939, 32 s. URL: http://bstatuty.pttk.pl/Sprawozdanie_wydzialu_centralnego_podolskiego_TTK_1937_1939.pdf (дата звернення: 22.09.2021).
31. Sprawozdanie Wydziału Polskiego Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawczego w Tarnopolu z działalności za okres od dnia 1 maja 1931 do dnia 31 marca 1934 roku. URL: http://bstatuty.pttk.pl/Sprawozdanie_wydzialu_podolskiego_TTK_1931_1934.pdf (дата звернення: 22.09.2021).
32. Zjazd delegatów Związku Muzeów w Polsce. *Kwartalnik* 1933. *Rocznik XLVII*. 299 s.

Ivano S.M. FEATURES OF THE PODOLSK TOURIST AND LOCAL HISTORY SOCIETY IN GALICIA IN THE INTERWAR PERIOD (1925–1939)

The article highlights the main stages of the Podolsk Tourist and Local History Society, clarifies its role in the preservation of historical and cultural monuments. Podolsk Tourist and Local History Society was founded in 1925. The development and popularization of local lore were important components of Poland's domestic policy. Local lore movements contributed to the polonization of the "eastern frontiers" through a politically motivated substantiation of the region's historical and cultural monuments. The society operated mainly through subsidies and subsidies from the state, membership fees, and also received income from the publication of publications and provision of real estate rental services.

The activities of the Society (1925–1939) are divided into 5 stages. Each stage is distinguished by a change in the vectors of activity in accordance with the demands of society. In the first stages (1925–1931) the activities of the Society were to preserve, protect and promote the historical and cultural heritage. During 1931–1939, the Society significantly expanded its functions: organized rafting on ordinary and motor boats on the Dniester; began the development of water and ski tourism. Thus, the Company leased a number of marinas and canoes (in Ternopil and Terebovlia), as well as created a ski section, which organized ski courses and ski tours.

In general, each stage of activity is characterized by the following tasks: guardianship of cultural heritage; collection and popularization of local lore materials; creation of local museums; giving reports, lecturing, organizing conferences; creation of own printed edition; promotion of ideas for the development of local lore, tourism and preservation of historical and cultural monuments and their promotion through the press.

The principles of the PTKT activity, in accordance with the basic principles of the Polish state policy, were openly anti-Ukrainian. However, despite the pro-Polish orientation, PTKT has played a significant role in the study of the historical and cultural heritage of the Ternopil region and its popularization.

Key words: *preservation of historical and cultural heritage, museum business, monument protection activity, tourism, local lore movements, interwar Galicia.*